

Távlatokat igazán csak „két szemmel” látni...

Az ünnepi könyvhéten Csongrád megye vendége volt Fekete Gyula író, a Magyar Írók Szövetségének alelnöke. A kortárs magyar irodalom jeles képviselője, elbeszélések, ifjúsági művek, szociográfiák, nagyszerű regények szerzője publicistaként sem kevésbé ismert. Közéleti kérdésekkel, jelenségekkel foglalkozó írásaival évtizedek óta jelen van a folyóiratok hasábjain, publikációit kötetek őrzik, cikkei nem egy esetben országos viták elindítói voltak. A könyvheti látogatása alkalmat teremtett arra, hogy az írók s egyáltalán az irodalom napjainkban vállalt közéleti szerepéről kérdezzük.

— Elmondható-e, hogy manapság kevesebb író vállalja a közvetlen „beszélés” kockázatát, kevesebben vállalkoznak közéleti publikációk írására?

— Azt gondolom igen, bár meg kell mondanom, alkati kérdés is, hogy az ember mennyire avatkozik bele a szorosán vett irodalmon, az esztétika hatókörén túl közéleti, gazdasági, politikai, társadalmi kérdésekbe, milyen messzire „merészkedik” a tudományokat, szaktudományokat, a politológiát illető területeken. Mondom, többnyire alkati kérdés, no és felkészülés kérdése is. Egyre kockázatosabb ugyanis a tájékoztatlan embernek ezeken a területeken kirándulásokat tenni. Nyilvánvaló persze, hogy az író más aspektusokból, sokkal inkább az ember, a társadalom felől közelít ezekhez a problémákhoz, még a szakkérdésekhez is. Úgy gondolom, hogy a politika, a közélet nem nélkülözheti az írói szemlélet jelenlétét. Az irodalmat nem lehet csupán az irodalomból megítélni. A saját keserű levében fővő író az, aki csak az esztétika hatókörében mozog. Voltaképpen a „nagy egészből” nem sokat érzékelhet.

— Mai világunk áttekintése viszont meglehetősen bonyolult.

— Kétségtelen, hiszen egyre inkább részekre bomlik a világ, specializálódnak, a tudományok is specializálódnak. Egy valamit világosan, élesen lát az ember, de elveszti az összefüggések rendszerét, az áttekintés képességét. Ez viszont másfelől azt is jelenti, hogy soha olyan fontos szerepe nem volt a művészeteknek, az irodalomnak, mint ma, ebben a tudományok által felparcellázott világban. Tehát funkciója nemhogy visszaszorulna — mint sokan gon-

dolják —, hanem egyre inkább erősödik. A művészet, az irodalom az összefüggésekre figyelve képes arra, hogy áttekintést nyújtson a világról és ezt az áttekintést megőrizze a világ fölött. Ha pedig lemondana erről, véleményem szerint méltatlanná válna örökségéhez, elődeihez. S itt visszakanyarodnék előző kérdéséhez, az irodalom közéletiségéhez. Az íróknak túl kell tekintenie magát az irodalmon, ha erre az áttekintésre

Könyvheti beszélgetés Fekete Gyulával

tőrekszik. Figyelemmel kell kísérni a tudomány eredményeit is és azt a társadalmat, annak a társadalomnak a fő mozgásait, amelyben él. Figyelnie kell az emberek mai gondjaira, a mai ember bonyolult belső világára. S ebből a figyelemből természetesen nem lehet kirekeszteni a közéletet sem. Tulajdonképpen megcsönkítja magát az az irodalom, amelyik lemond erről. Sajnos, lassacskán ott tartunk, hogy a tankönyvek is a társadalmi, közéleti konfliktusokat kendőző irodalomra helyezik a súlypontot, s mintegy kirekesztik, de legalábbis degradálják, perifériára szorítják azt az irodalmat, amelyik a közéleti gondokat is felvállalja.

— Noha ez teljesen ellentmond a magyar irodalom legnemesebb hagyományainak, örökségének.

— Azt az örökséget, amit kapunk, végig kell vinni. A magyar irodalom fő vonulata az én értékítéletem szerint a közgondokat is magára vállaló irodalom volt. Úgy szoktam ezt fogalmazni, hogy távlatokat igazán csak két szemmel kell látni. Ha az ember behunyja az egyik szemét, távlatokat nem lát. A „két szem” szükséges a közéletben is. Az egyik az író „szeme” a másik pedig a világot összefoglaló, összefüggéseiben látó szemlélet.

— S mennyire látja igazolódni ezt napjainkban?

— Nem hiszem, hogy csökkent, vagy háttérbe szorult volna mára az

irodalom közéleti szerepe, sőt, inkább erősödött, s minél inkább atomjaira hull a világ, annál inkább erősödik. A civilizáció sajnos a közösségeket — lassacskán már a családokat — is felbomlasztja, s az emberek elmagányosodnak. Ezért is van szükség olyan irodalomra, olyan művészetre, amely kohéziót teremt az emberek között, s a közösségeket újra „összeragasztja”. Én a szocializmusban gondolkodva úgy érzem, hogy a perspektíva egyedül az lehet, ha olyan civilizációt teremtünk, amely a közösségekre épül, a közösségeket együtt tartja.

— Ön megtehetné, mint író — nyilván szeretné is megtenni — hogy csak írjon. Ugyanakkor tudjuk, hogy rendkívül aktív szerepet vállal a közéletben is. Hogyan győzi energiával?

— Az utóbbi években sajnos hosszabb művek írására egyre kevesebb időm jut. Most talán túl sok mindenben is benne vagyok. Nem csupán az írószövetség ad tennivalót, hanem például az Olvasó Néperért mozgalom is, amelynek rendkívül sok ága-boga van. Az olvasótáboroktól kezdve, a most induló országos könyvbarátkörökig. Aztán részt veszek az Országos Családvédelmi Tanács munkájában, ahol most éppen nagy és meglehetősen éles viták folynak az új családjogi törvényről. Közeledik a szövetség közgyűlése és hadd ne soroljam tovább. No és, hogy mikor jelentkezek új könyvvel? Ez nem egészen rajtam múlik, ugyanis több kötetem is megjelenésre vár. A Magvetőnél lassacskán négy éve ott van az Amerikai meditációk című könyvem, amelyben kint élő magyarságnál tett látogatásom tapasztalatait, benyomásaimat összegeztem. Persze hozzászóltam már a hosszas várakozáshoz, hisz volt olyan kötetem, — az Elfoglaltságaim térképe című — amely 11 évig várt megjelenésre. A Szépirodalmi Kiadónál egy elbeszélés kötetem jelenik majd meg és gyermekverseimet, meséimet is kötetbe gyűjtöttem, ezt talán jövőre kiadja a Móra. Ugyanakkor most készítek elő egy újabb vitacikket tartalmazó kötetet is. S hogy válaszoljak a kérdésére: egyelőre még győzöm energiával. Néha „szélmalomharcnak” tűnik az író igyekezete, de úgy vagyok vele; a szélmalom is jobban érzi magát, ha jár.

TÖRÖK ERZSÉBET

Ivan Bunyin

Szíriusz

Hol bujdokolsz, imádott csillagom,
A mennybolt koronája, te,
Szótlan varázslat, égi oltalom,
Holdfény és hó tündöklete?

Hol vagytok, éji kószalásaim
Fényvert, kietlen tájakon,
Reményeim, szeplőtlen vágyaim,
Sok mélybe hullt, ifjú napom?

Ragyogj, remegj, ezerszínű sugár,
Kiolthatatlan csillagom,
S ha nyugszom messze, elfeledve már,
Égj mindörökké síromon!

Baka István fordítása

GERLE MARGIT: VÉDETT NÖVÉNY

Csanádalberti múltjáról

A magyar Alföld dús és beláthatatlan terjedelmű pusztái közül az államkincstár birtokát alkotó több pusztát a XIX. század első felében került megművelésre.

A 9915 holdakból álló pitvarosi pusztát a nagylaki és pécskai lakosok bírták legelőül. 1815-ben a nagylaki szlovák zsellérek a fenti pusztából 4 ezer 400 holdat, később az egész pusztát bérelték és ezen alakult a falu.

1842-ben a kamarai birtok temesvári igazgatóságán olyan határozatot hoztak, hogy a pitvarosi pusztából még két dohánykertésztepet létesítenek. Albertit és Ambróziát. A pitvarosi telepesektől azért vették el területük kétharmadát, mert nem vállaltak további dohánytermesztést.

Az 1843. évben kisebb községek jöttek létre a kamarai pusztán; a székegyházi pusztán Majlát, a pitvarosi pusztát egyik részén Albertfalva, a másik részén Ambróziát.

Az alberti telepesek többsége Pitvarosról és Tót-Komlósról került ki, de jöttek Nagy-Lakról, Szarvasról, Makóról és Hódmezővásárhelyről is. A lakosság nagyobb része szlovákokból állt, akik nyelvüket napjainkig megőrizték.

Az albertiek először 1843 őszén szántottak; valóban a szűzföldet törték fel. Azon a télen még a régi lakóhelyükön maradtak, tavasszal kezdték házaik építését. A telepeseikkel 1843-ban kötötték meg a szerződést, 2 ezer 250 hold szántót adtak bérbe a

114 telepesnek 20 évre. A feltételek között előírták, hogy minden telepesnek 5 holdon dohányt kell termesztetni és a termését ingyen a kincstárnak átadni. Később az 5 holdnyi dohány helyett 2 hold volt a kötelező. De minden dohánykertész az előírt 2 hold dohány ültetésén felül többet is vállalt. A két hold után a haszonbért pénzben, az ezen felüli terület után természetben kellett fizetni.

Egy-egy telepes család 20 holdat vett bérbe. Egyedüli feltétel volt, hogy csak bérlők lehettek, ha a bért nem fizették meg, el kellett hagyniok a telepet. Mégis vállalkoztak az új község létesítésére, mert korábban lakóhelyükön már nem jutott nekik földbérlet.

A falu telepítése Ambrózi Albert temesvári kamarai prefektusa irányításával történt, ezért a községet keresztneve alapján nevezték el, de volt neve Albertfalva, Albertháza és egy ideig Kis-Pitvaros, mivel területét Pitvaros határából mérték ki. 1849-ben hozott megyei határozat szerint a településnek Új-Pitvaros nevet adtak, de az elnevezés nem valósult meg. A község neve továbbra is Alberti maradt. Mivel Csanád megyében és Pest megyében is hasonló nevű község volt, ezért a Csanád megyei

Alberti község nevével — mely közel fekszik Csanád községhez — 1907-ben egybeírva Csanádalberti elnevezésben állapították meg.

Az 1832/33. évben megjelent törvények szerint a község bírja a földesúr által kijelölt személy, a többi előljárót földesúri kijelölés nélkül a falugyűlés választotta. Az előljárók a szolgabíró előtt fogadalmat tettek, s ekkor adta át a megválasztott bírónak a bírói botot és a község pecsétjét. A falugyűlésen Albertin 10 virilistát (legtöbb adófizető) és 10 jelöltet választottak, akik az előljárókkal a községet igazgatták. Virilis személyek voltak: Szirbik Sándor, Czinkotszky Márton, Szudor György, Kriska György, Venyercsan András, Szudor Pál, Franko Mátyás, Konczos Márton, id. Csilek Pál, Kutyej János. Választott: Nyemcsok János, Bogár János, Venyercsan József, Kántor Sámuel, id. Trnkóczy István, Szlovák Gyula, Hudák Márton, Danada András, Danada Mátyás és Varga Mátyás.

A község első bírja Danada Mihály, további — Varga János, Hudák Márton, Tuska Pál, Alács Gergely, Kunstár János, Tuska János, Konczos Pál, Csilek Pál... Törvénybírók: Varga János, Hudák János,

Danada Mihály... Malombírók: Venyercsan András, Boldoczky Márton, Hudák Mihály... Jegyzők: Henczel János, Simon János, Braxatorisz János, Marán Mihály, Kosztra Lajos, Tury Sándor... Tanítók: Henczel János, aki egyben első községi jegyző is volt, Podmanyczy Ferenc, Brózik Gusztáv... Az orvosi, a bábai és a gyepmesteri teendőket Pitvarosról látták el.

Ebben az időben három iparos dolgozott Albertin, Matuska András és Hires István kovácsok, Konczos Mátyás kerégyártó.

1844 őszén az albertiek hozzáfogtak az imaház felépítéséhez. Ez évben Temesváron két harangot vásároltak, a nagy 4, a kisebbik 1,5 mazzsa súlyú volt. Mivel az imaházon torony nem volt, a harangok a piactéren felállított, tetővel ellátott haranglábokon voltak egészen az újtemplom megépítéséig 1882-ig.

Volt a községben két egykerékű szárazmalom. Az egyházi telken felépült malom jövedelmét az előljáróság az egyháznak engedte át, a másik szárazmalom jövedelme a község volt.

Az 1861. évben az országos gazdasági nehézségek miatt a község előljárósága a másik malmot 3 évre az

egyháznak adta át, a haszonbért az egyház előre ki is fizette. A két szárazmalmon kívül a községben volt egy olajsztu (olajsajtoló), ez az előljáróság kezelésében volt.

1851. évben új iskola épült, ez már három tanerős volt és három tanteremben folyt a tanítás.

A község lakossága változó volt, 1849-ben 791, 1850-ben 750, 1884-ben 1882, 1929-ben 1500 és 1946-ban 1510 fő. Házak száma 1851. évi összeírás szerint 113, szobák száma 142, ezek közül legtöbb egyszobás volt. Istállók száma 51. A telepítés után tíz évre rá Albertin még szegényes utcások, poros, sáros utak, fehérre meszelt, nád vagy zsuppszalmával fedett házak sorakoztak. Az első utcák az alábbiak szerint voltak elnevezve. 1. Makai országút, 2. Galamb utca, 3. Kereszt utca, 4. Malomtér utca, 5. Komlósi utca, 6. Szél utca, 7. Temető utca.

Albertinek, mint más telepes községnek, közmunkát kellett végezni. Az 1853/1854. évben a házzal bíró zsellérek összesen 402, házatlanoknak pedig 213 kézi napszámot kellett teljesíteni. Házasszellek 6, házatlan-zsellérek pedig 3 kézinapszámot kötelesek voltak szolgálni. Ugyanez évben 326 szarvasmarhát és 356 lovat tartottak nyilván. A későbbi években az igás állatok száma 198, ezek után már két vontatási, vagyis összesen 396 napot kellett ledolgozni.

KOMOLY PÁL